

فصل چهارم

دوران جدید

▲ نقشه ایران، دوره قاجاریه تا معاصر

هنر و تمدن ایران در سده دوازدهم و سیزدهم هجری

اهداف رفتاری : از هنرجو انتظار می رود پس از پایان این درس بتواند :

- ۱- وضعیت هنر و تمدن ایران در دوره افشاری را بیان کند.
- ۲- تأثیر پذیری هنر دوره زندیه از دوران قبل را شرح دهد.
- ۳- ویژگی مکتب زندیه در هنر ایران را توضیح دهد.
- ۴- موضوع نقاشی های مکتب زندیه را بیان کند.
- ۵- زمینه های بروز هنر دوره قاجار را نام ببرد.
- ۶- تأثیر پذیری هنر ایران از غرب در دوره قاجار را بیان کند.
- ۷- تحولات خوشنویسی در دوره زند و قاجار را شرح دهد.

هنر و تمدن ایران در سده دوازدهم و سیزدهم هجری

در سده های دوازدهم و سیزدهم هجری دولت های متفاوتی پس از انقراض صفویان و فروپاشی اقتدار مرکزی با خاتمه دادن به هرج و مرج داخلی در ایران شکل می گیرد. در این دوره دولت های محلی به مرور به قدرت رسیدند که می توان به دولت افشاریه، زندیه و قاجاریه اشاره کرد. در ابتدای این دوره بیشترین تلاش برای بازپس گیری سرزمین های اشغالی و کشورگشایی گذشت. اما جریان هنری همچنان با تأثیرپذیری از روند فرنگی سازی و حفظ ارزش های سنتی در هنر ایران ادامه داشت. در دوره افشاریه با توجه به تداوم سنت فرنگی سازی دوران صفویه، نمونه هایی از آثار هنرمندانی که همچنان در این دوره زندگی می کردند مشاهده می شود (شکل ۱-۱۳ الف و ب). محل حکمرانی نادر، به عنوان نمونه مشخص معماری در این دوره نیز با تأثیرپذیری از معماری هندی ساخته شد (شکل ۲-۱۳).

در دوره زندیه ابتدا آرامش نسبی برقرار شد و نوعی هنر به عنوان «مکتب زند» یا «مکتب گل» در شیراز پدید آمد. زیرا بیشترین توجه به نقاشی های گل و مرغ و نقاشی زیرلاکی^۱ می شد و میراث این هنر توسط زندیه به عنوان تحولی که از دوران صفویه آغاز و به هنر قاجاریه انتقال یافت، شناخته می شود.

۱- زیرلاکی : نوعی نقاشی سنتی ایرانی که پس از اتمام کار، روی اثر با لایه ضخیمی از روغن شفاف پوشیده می شد.

▲ شکل ۱-۱۳-ب - تصویری از کتاب تاریخ جهانگشای نادری
(جنگ نادر با اشرف افغان)، ۱۱۷۱ هـ

▲ شکل ۱-۱۳-الف - نادرشاه افشار، اثر
علی بن عبدالبیگ علی قلی جبه دار

▲ شکل ۲-۱۳-کلات نادری، دوره افشاریه، خراسان

▲ شکل ۳-۱۳- ارگ کریمخان، شیراز

بنابراین زندیه با حفظ میراث هنری دوره صفویه با وجود اندک زمان حضور این سلسله توانست ویژگی‌های منحصر به فرد و خاصی را در هنر پدید آورد که در زمینه نقاشی، معماری و دیگر هنرها، شاخص باشد (شکل ۳-۱۳).

نقاشی‌های دوره زندیه که به «مکتب گل» شهرت یافته در بردارنده جنبه‌های مختلف با موضوعات متنوع و همچنین دربردارنده نقاشی‌های رنگ و روغنی با ابعاد بزرگ، نقاشی‌های لاک‌ی و روغنی و گل و مرغ می‌باشد (شکل ۴-۱۳). تحول اساسی در این دوره را بیشتر می‌توان در شیوه‌های جدید هنری به‌ویژه نقاشی بر اشیاء مختلف از جمله قاب آینه، صندوقچه‌های جواهر و ... دید (شکل ۵-۱۳).

► شکل ۴-۱۳- نقاشی رنگ و روغن از چهره کریمخان زند

► شکل ۵-۱۳- قاب آینه، نقاشی لاک‌ی روغنی

در دوره قاجاریه که دوران نسبتاً طولانی‌تری را به خود اختصاص داده در ابتدا نوعی گرایش سنتی همراه با بزرگ‌نمایی ارزش‌های باستانی دیده می‌شود. هنر این دوره برخوردار از سنت انتقالی میراث هنری صفویه از طریق زندیه است. از این رو این هنر را بیشتر به عنوان زند و قاجار می‌شناسند. اما به طور کلی جریان‌های هنری در دوره قاجاریه با گرایش‌های متعددی به وجود آمد. آن گرایش هنری که به حفظ و نگهداری میراث هنری صفویه و زندیه پرداخته است، به مرور به زوال می‌گراید. این هنر شامل نقاشی‌های دیواری، تک نسخه‌ها، نقاشی‌های لاک‌ی روغنی و پشت شیشه و نقش برجسته‌های سنگی، ساخت بناها و کاخ‌های متعدد است.

شیوه نگارگری و نقاشی در این دوره با فضای معماری و گرایش به جلال و شکوه ظاهری بسیار هماهنگ است. گرایش به هنر غربی و فرنگی‌سازی در نقاشی این دوره را می‌توان تنها در منظره‌هایی دید که زمینه نقاشی‌ها را در برگرفته است (شکل ۶-۱۳). تلفیق نقاشی و معماری به‌ویژه در کاشی‌کاری بناها به خوبی قابل مشاهده است (شکل ۷-۱۳).

پس از تأسیس مدرسه دارالفنون و دارالصنائع به عنوان اولین مرکز دولتی آموزش هنر نوعی گرایش کامل به هنر اروپایی به وجود می‌آید و تمایل به هنر اشرافی و درباری به اینگونه آثار روزبه‌روز بیشتر می‌شود. تمایلات هنر اروپایی بیشتر در منظره‌سازی و صورت‌سازی و دور شدن از نگارگری ایران دیده می‌شود (شکل ۸-۱۳). تحولات معماری در این دوره نیز مانند نقاشی با تلفیق عناصر سنتی و شکل ظاهری معماری اروپایی می‌باشد (شکل ۹-۱۳).

▲ شکل ۸-۱۳ - چهره ناصرالدین شاه

▲ شکل ۷-۱۳ - کاشی‌کاری قاجاری

▲ شکل ۶-۱۳ - شمایل‌نگاری (پیکرنگاری) فتحعلی شاه

▲ شکل ۹-۱۳- شمس‌العماره، عمارت قاجاری، تهران

▲ شکل ۱۰-۱۳- سیاه مشق به خط نستعلیق

خوشنویسی این دوره که بیشتر به شیوه نستعلیق می‌باشد به دلیل کاربردهای جدید هنری به شکل سیاه مشق (شکل ۱۰-۱۳) و یا نوعی نگارش مناسب برای چاپ سنگی^۱ است (شکل ۱۱-۱۳).

به دلیل توجه مردم به آثار هنری نوعی گرایش مردمی نیز در هنر این دوره به چشم می‌خورد که می‌توان در آثار چاپ سنگی، کتاب‌آرایی، پرده‌های قلمکار، نقوش کاشی‌کاری و نقاشی دیواری در مکان‌های عمومی و مذهبی دید (شکل ۱۲-۱۳).

ارتباط روزافزون با غرب و حضور اندیشمندان ایرانی در این دوره که با فرهنگ اروپایی آشنا شده بودند باعث شد که زمینه مناسبی برای شکل‌گیری و کاربرد رسانه‌های جدیدی از جمله ایجاد روزنامه و مطبوعات، عکاسی و حتی سینما را به وجود آورد. هر چند تمایل به استفاده از عکاسی که بسیار سریع گسترش یافت، خود باعث ایجاد رکودی در نقاشی شد. این روند سریع سبب شد تا بسیاری از زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی تحول بیشتری به سمت تجدد و نوگرایی بیابد (شکل ۱۳-۱۴ الف و ب).

۱- چاپ سنگی: یکی از شیوه‌های چاپ روزنامه و کتاب است.

شکل ۱۱-۱۳- چاپ سنگی، کتاب
عجایب المخلوقات

کدن.

▲ شکل ۱۲-۱۳- ب- کاشی کاری هفت رنگ، دوره قاجاریه

▲ شکل ۱۲-۱۳- الف- برگی از کتاب هزار و یک شب،
صنیع الملک، دوره قاجاریه

الف

ب

▲ شکل ۱۳-۱۳- عکاسی دوره قاجاریه

▲ شکل ۱۴-۱۳- نقاشی پشت شیشه، دوره قاجاریه

همزمان با شکل‌گیری انقلاب مشروطه نوعی گرایش به سمت هنرهایی با زمینه‌های سنتی و مذهبی و حتی عامیانه به‌عنوان نقاشی پشت شیشه^۱ (نقاشی پشت بدل) برای شمایل‌سازی و مصورسازی قصه‌های مذهبی به‌وجود آمد (شکل ۱۴-۱۳).

رویکرد دیگر در این زمینه شکل‌گیری نقاشی قهوه‌خانه‌ای (خیالی‌سازی) است که با گرایش به مضامین مذهبی و حماسی در شکل‌های مختلف پرده‌ای، نقاشی و نقاشی دیواری در مکان‌های عمومی شکل گرفته است. این نوع نقاشی به روش رنگ و روغن و با بیان چند واقعه در کنار یکدیگر در مفهومی داستان‌گونه ارائه می‌شد (شکل ۱۵-۱۳).

آخرین گرایش هنری دوره قاجاریه شکل‌گیری هنر آکادمی و رسمی است

۱- نقاشی پشت شیشه: نوعی نقاشی رنگ و روغن سنتی با مراحل معکوس در پشت شیشه به‌گونه‌ای

که از روبه‌رو عادی دیده می‌شود.

که با تأسیس مدرسه صنایع مستظرفه به همت کمال الملک شکل گرفت. این هنر، نوعی نقاشی ایرانی با گرایشات هنر غربی و شاعرانه همراه با چشم اندازهایی از مکان‌هایی واقعی است که بیان‌کننده هنر رسمی است (شکل ۱۶-۱۳).

▲ شکل ۱۵-۱۳ نقاشی قهوه‌خانه‌ای، استاد محمد فراهانی

شکل ۱۶-۱۳ حوض خانه (کاخ گلستان)، کمال الملک (محمد غفاری)، رنگ و روغن روی بوم

گاه‌نگار درس سیزدهم

دوره جدید (نوگرایی)	
سده دوازدهم و سیزدهم هجری	سده هجدهم و نوزدهم میلادی
(۱۳۰۰-۱۲۰۰) (۱۲۰۰-۱۱۰۰)	
هنرها: معماری، کاشی‌کاری (هفت رنگ)، فلزکاری، خوشنویسی و کتابت، نگارگری و نقاشی (رنگ و روغن، لاک، پشت شیشه) بافندگی (پارچه و فرش)، چاپ سنگی، عکاسی، سینما	
مناطق: مشهد، شیراز، تهران	
سلسله‌ها: افشاریه، زندیه، قاجاریه	

پرسش

- ۱- وضعیت هنر و تمدن در دوره افشاری را بیان کنید.
- ۲- هنر دوره زندیه چه تأثیری از دوران قبل گرفت؟
- ۳- مکتب گل زندیه را معرفی کرده و بستر بروز آن را بیان کنید.
- ۴- رویکرد تازه خوشنویسی در دوره قاجار را بیان کنید.
- ۵- هنر دوره قاجار در چه بسترهایی بروز پیدا کرد؟
- ۶- تأثیرات هنر غرب بر هنر ایران در دوره قاجار را شرح دهید.
- ۷- خیالی‌سازی در چه دوره‌ای در ایران رواج یافت و چه مضامینی را شامل می‌شد؟
- ۸- کمال‌الملک که بود و چه تأثیری در هنر دوره قاجار گذاشت؟
- ۹- جای خالی در جمله زیر را با کلمات مناسب پر کنید:
اولین مراکز آموزشی هنری ایران در سده ۱۲-۱۳ ..... و ..... می‌باشند.
- ۱۰- مدرسه صنایع مستظرفه به همت چه کسی پایه‌گذاری شد؟
(الف) سلطان محمد (ب) تیمور
(ج) کمال‌الملک (د) قوام‌الدین شیرازی
- ۱۱- خوشنویسی به شکل سیاه مشق در کدام دوره به وجود آمد؟
(الف) سده ۱۰-۱۱ هجری (ب) سده ۱۱-۱۲ هجری
(ج) سده ۱۲-۱۳ هجری (د) سده ۱۳-۱۴ هجری

هنر دوره معاصر ایران

اهداف رفتاری : از هنرجو انتظار می‌رود پس از پایان این درس بتواند :

- ۱- گرایش‌های عمده هنری دوره معاصر را نام ببرد.
- ۲- تأثیر فعالیت‌های باستان‌شناسی بر هنر دوران معاصر را بیان کند.
- ۳- تأثیر تمایل به باستان‌گرایی بر هنر دوره معاصر را شرح دهد.
- ۴- تأثیر تأسیس فعالیت‌های هنری دانشگاهی را بر هنر دوره معاصر شرح دهد.
- ۵- عوامل بازگشت به هنر سنتی در دوره معاصر را معرفی کند.
- ۶- مکتب سقاخانه‌ای را در هنر دوره معاصر معرفی کند.
- ۷- مضامین هنر دوره انقلاب اسلامی را بیان کند.

هنر دوره معاصر ایران

پس از دولت قاجاریه شرایط فرهنگی و اجتماعی ایران همزمان با تأثیرپذیری از هنر غرب و گرایش‌های ایرانی همچنان به حیات خود ادامه می‌دهد. این دوره که می‌توان آن را دوره معاصر نامید حدود یک سده را به خود اختصاص می‌دهد که در آن شاهد تحولات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی هستیم.

در این دوره تمایلات و گرایش‌های متفاوتی به‌طور همزمان با گرایش هنر رسمی و مردمی که در نهایت به سمت مذهب‌گرایی و وحدت کامل تبدیل می‌شود پدید می‌آید. عمده این گرایش‌ها را می‌توان با یک تقسیم‌بندی کلی در مسیر گرایش‌های باستان‌گرایی، ملی‌گرایی، سنت‌گرایی و مذهب‌گرایی تقسیم کرد.

دوره اول بین سال‌های ۱۳۲۰-۱۳۰۰ شمسی همگام با دوره اوج فعالیت‌های باستان‌شناسی ایران شکل می‌گیرد که در آن گروه‌های مختلف اقدام به فعالیت‌های حفاری در مناطق باستانی ایران می‌کنند. این تمایل به باستان‌شناسی که از اواخر دوره قاجاریه شروع شده بود باعث شد تا متخصصان اروپایی همگام با رویکرد حکومت‌های وقت وارد ایران شوند و با وجود این که عمده آنان معمار هم

▲ شکل ۱-۱۴ سر در موزه ملی ایران، تهران، آندره گدار

بودند اما به لحاظ رویکرد باستان‌شناسی سعی داشتند تا طرح‌های معماری خود را به شیوه باستانی بسازند (شکل ۱-۱۴).

در این دوره تحولات علمی نیز با رویکرد جدید و تأسیس دانشگاه در ایران صورت می‌پذیرد (شکل ۲-۱۴) و سعی می‌شود تا جلوه‌هایی تازه در معرفی بزرگان ادب فارسی پدید آید و آرامگاه‌های باشکوهی از فردوسی، سعدی و حافظ ساخته شود (شکل ۳-۱۴ الف و ب و ج). در زمینه نقاشی و نگارگری نیز تحول بنیادینی شکل می‌گیرد و مدرسه صنایع مستظرفه به دو بخش هنرستان کمال‌الملک

▲ شکل ۲-۱۴ سر در دانشگاه تهران

ج — حافظیه، شیراز، آندره گدار

ب — سعدیه، شیراز، آندره گدار

الف — آرامگاه فردوسی، توس، مشهد، لرزاده

▲ شکل ۳-۱۴

▲ شکل ۴-۱۴ — منظره، علی محمد حیدریان، رنگ روغن روی بوم

با گرایش به نقاشی طبیعت‌گرایی و کلاسیک و رسمی (شکل ۴-۱۴) و دیگری در قالب هنرستان هنرهای سنتی یا صنایع قدیمه است که حاصل آن شکل‌گیری نگارگری معاصر است (شکل ۵-۱۴). تمایل به باستان‌گرایی باعث شد تا با معرفی میراث‌های کهن ایرانی نوعی هنر احیاء شده گذشتگان پدید آید. اما به دلیل تمایل روزافزون به غرب‌گرایی، این نوع گرایش‌ها به مراکز خصوصی و یا با حمایت دولتی برای کاربردهای خاص (و یا حتی انزواطلبانه‌ای) تبدیل شد. در پایان این دوره

▲ شکل ۵-۱۴- گنبد ارغوانی، محمدهادی تجویدی، نگارگری

▲ شکل ۶-۱۴- آرامگاه باباطاهر، همدان، محسن فروغی

هنر اروپایی و شیوه‌های نوین آموزش هنر غلبه کرده و حاصل آن به وجود آمدن هنرکده هنرهای زیبا شد^۱.

دوره دوم که حد فاصل سال‌های ۱۳۴۰- ۱۳۲۰ شمسی می‌باشد همزمان با فعالیت هنرکده هنرهای زیبا و آموزش‌های نوین در سه رشته نقاشی، پیکرتراشی و معماری است. در این زمان با بازگشت تحصیل کردگان هنر ایرانی در خارج از کشور موج جدیدی از نوگرایی (مدرنیسم) و تجددگرایی همراه با پذیرش نوعی رویکرد ملی در برخی موارد به وجود می‌آید. در این دوره تلاش می‌شود تا عمده فعالیت‌های هنری و معماری در کشور به دست هنرمندان ایرانی سپرده شود.

معماران ایرانی در این زمان با بهره‌گیری از دانش روز و تحولات مدرنیسم در غرب سعی در ایرانی کردن آثار معماری خود می‌کنند و حتی تلاش می‌کنند تا نوعی سبک معماری نوین ایرانی را به وجود آورند (شکل ۶-۱۴).

۱- در تاریخ ۱۳۱۹- ۱۳۱۸ تأسیس شد.

با توجه به عملکرد و نیاز مراکز آموزش رسمی در کشور هنرکده هنرهای زیبا به دانشگاه تهران انتقال می‌یابد و با نام دانشکده هنرهای زیبا به کار خود ادامه می‌دهد. همزمان با این انتقال، موج جدیدی از جنبش نوگرایی و مدرنیسم با عنوان «خروس جنگی»^۱ به وجود می‌آید (شکل ۷-۱۴). این موج جدید تلاش می‌کند تا با روحیه‌ای تندرو به مقابله با باستان‌گرایی در هنر بپردازد و خود را سردمدار تحولی برای گرایش‌های مکتب‌های غربی در ایران می‌بیند. با این وجود همچنان تمایلات موضوعی و ایرانی بودن در کارها وجود دارد (شکل ۸-۱۴).

به دلیل اهمیت و گرایشی که هنر جدید در ایران دارد مراکز هنری دیگری از جمله تالارهای نمایش آثار ایجاد می‌شود و زمینه را برای شکل‌گیری موزه‌های هنری و نمایشگاه‌های دوسالانه و جشنواره‌ها، فراهم می‌سازد.

دوره سوم که حداثت سال‌های ۶۰-۱۳۴۰ شمسی را در بر می‌گیرد نوعی بازگشت به گرایش‌های سنتی است. از این رو با شکل‌گیری دیگر مراکز آموزشی از جمله دانشکده هنرهای تزئینی و تمایل به میراث سنتی هنر ایران و تشکیل انجمن‌های فرهنگی در میان کشورهای مختلف، گرایش به سنت‌گرایی به معنای ارائه هویت فرهنگی بیش از پیش خودنمایی می‌کند. در این دوره نسل دوم معماران ایرانی که به نسل طلایی شهرت یافته‌اند با به عرصه فعالیت‌های هنری می‌گذارند. این هنرمندان با توجه به ارزش‌های هنری کشف شده هنر ایرانی و اعتباریابی بین‌المللی، شیوه نوینی را در معماری به وجود می‌آورند. در این شیوه ضمن حفظ ارزش‌های فرهنگی و سنتی و استفاده آگاهانه از آن‌ها، تحولاتی را باعث می‌شوند. این تحولات را می‌توان در بناهای مشهوری از جمله آرامگاه‌های خیام و بوعلی سینا، برج آزادی، موزه هنرهای معاصر و تئاتر شهر به خوبی مشاهده کرد (شکل ۹-۱۴).

در زمینه گرایش‌های تجسمی با رویکرد سنت‌گرایی هنری^۲ تمایل جدید به خط نقاشی^۳ و دیگر انواع هنری پدید می‌آید و مکتبی هنری به ظهور می‌رسد که آن‌را به عنوان «مکتب سقاخانه‌ای»^۴ نامیده‌اند. این گرایش هنری ضمن آشنایی با ارزش‌های بصری هنری جهانی و به کارگیری مواد و مصالح بومی و موضوعات ایرانی توانست تأثیرات مهمی را در گرایش‌های هنری ایران به وجود آورد و آن‌را به عنوان هنری جهانی به ثبت رساند (شکل ۱۰-۱۴ الف و ب).

تحول سنت‌گرایی در این دوره و نوعی توجه به ارزش‌های سنتی ایرانی باعث شد تا زمینه‌های فعالیت بیشتری در عرصه‌های هنری ایجاد شود. این تمایل باعث ایجاد نوعی فعالیت

▲ شکل ۷-۱۴- نشانه انجمن خروس جنگی

▲ شکل ۸-۱۴- زن قوچانی، جلیل ضیاءپور، رنگ و روغن روی بوم

۱- خروس جنگی: انجمنی از هنرمندان ایرانی فارغ‌التحصیل از کشورهای خارجی که هدف آنها گسترش هنر مدرن در کشور بود.

۲- سنت‌گرایی هنری: نوعی رویکرد جدید در هنر ایران، گرایش‌های سنتی و کاربرد آن در هنرهای مختلف (نقاشی، خوشنویسی، پیکره‌سازی و...) است.

۳- خط نقاشی: نوعی تلفیق خط و نقاشی که خوشنویسی در آن غالب است.

۴- مکتب سقاخانه‌ای: مکتب هنری با رویکرد سنت‌گرایی که از تلفیق عناصر بومی، سنتی، دانش هنرهای تجسمی غربی و مواد و مصالح بومی شکل گرفت.

▲ شکل ۹-۱۴ ب - آرامگاه بوعلی سینا، همدان، هوشنگ سیحون

▲ شکل ۹-۱۴ الف - آرامگاه خیام، نیشابور، هوشنگ سیحون

▲ شکل ۹-۱۴ ج - برج آزادی، تهران، حسین امانت

▲ شکل ۹-۱۴ هـ - تئاتر شهر، تهران، علی سردار افخمی

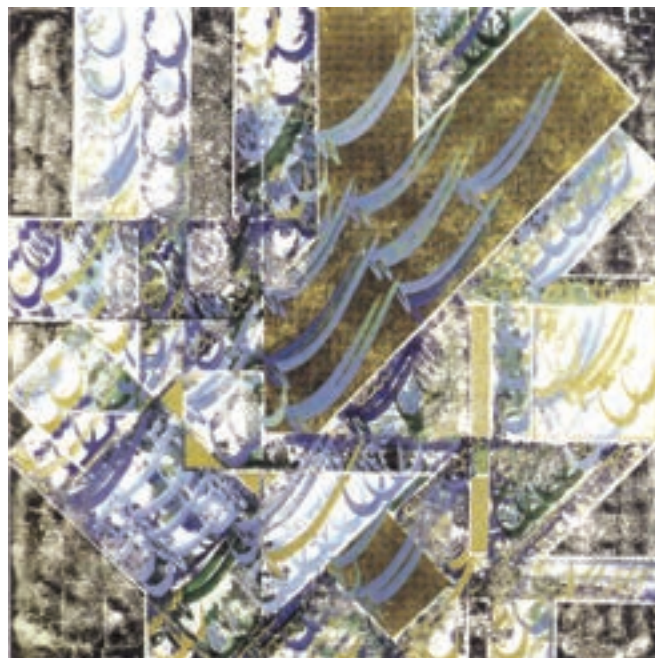

▲ شکل ۹-۱۴ د - موزه هنرهای معاصر، تهران، کامران دیبا

▲ شکل ۱۰-۱۴ ب- نقاشی، فرامرز پیل آرام، مواد ترکیبی

▲ شکل ۱۰-۱۴ الف- نقاشی، حسین زنده رودی، مواد ترکیبی

همگام برای دیگر هنرهای تجسمی از جمله نقاشی‌های عامیانه^۱، قهوه‌خانه‌ای (خیالی‌سازی) و نگارگری که ماهیتی سنتی داشتند گردید. هرچند پذیرش این گرایشات عامیانه - سنتی با گرایشات رسمی - سنتی یکسان به نظر نمی‌رسیدند اما همچنان توانستند برای نخستین بار در مراکز رسمی و تالارهای هنری همگام با گرایشات غرب‌گرایی خودنمایی کنند (شکل ۱۱-۱۴).

دوره چهارم نوعی رویکرد هنری از سال ۱۳۶۰ به بعد است. تداوم هنر سنت‌گرایی دوره سوم است که با تحولاتی در جریان شکل‌گیری انقلاب اسلامی و دفاع مقدس با گرایشات مذهبی ادامه می‌یابد. حاصل این تحول به شکلی است که ارزش‌های انقلابی به‌گونه‌ای با ابزار هنری در جریان تحولات اخیر به هویتی کاملاً مشخص تبدیل می‌شود. نوعی انقلاب فرهنگی در عرصه‌های متفاوت ایجاد می‌شود که نتیجه آن را به‌عنوان هنر انقلابی، هنر جنگ، هنر دفاع مقدس و ... می‌دانیم (شکل ۱۲-۱۴).

▲ شکل ۱۱-۱۴ نقاشی عامیانه

۱- نقاشی عامیانه: نوعی نقاشی بدون در نظر گرفتن قواعد رسمی با موضوعات عادی و مردمی است.

در جریان انقلاب فرهنگی و بازگشایی مجدد مراکز هنری در سطوح مختلف همچنان زمینه برای گرایش‌ات آزاد فراهم شد. با گذشت زمان در برگزاری نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها تحولاتی خاص در عرصه هنر پدید آمد.

▲ شکل ۱۲-۱۴ ب- نقاشی رنگ و روغن، دوره معاصر

▲ شکل ۱۲-۱۴ الف- نقاشی رنگ و روغن، دوره معاصر

▲ شکل ۱۲-۱۴ ج- نقاشی رنگ و روغن، دوره معاصر

▲ شکل ۱۲-۱۴ د- رنگ اکریلیک روی بوم، دوره معاصر

گاه نگار درس چهاردهم

دوره جدید (نوگرایی)	
سده چهاردهم هجری	سده بیستم میلادی
(۱۴۰۰-۱۳۰۰)	
هنرها: معماری، نقاشی، نگارگری جدید، عکاسی، سینما	
مناطق: بیشتر شهرهای بزرگ ایران	
سلسله‌ها: پهلوی، جمهوری اسلامی	

پرسش

- ۱- گرایش‌های عمده هنری دوره معاصر را ذکر کنید.
- ۲- فعالیت باستان‌شناسی در معماری دوره معاصر چه تأثیری گذاشت؟
- ۳- گستره زمانی گرایش به هنر دوران باستان در دوره معاصر را ذکر کرده و زمینه‌های بروز آن را معرفی کنید.
- ۴- تأسیس دانشکده و آموزشکده‌های هنری بر هنر دوره معاصر را شرح دهید.
- ۵- بازگشت به هنر سنتی در معماری دوره معاصر در چه آثاری متجلی گشت؟
- ۶- عوامل شکل‌گیری مکتب سقاخانه‌ای و ویژگی‌های آن را بیان کنید.
- ۷- خیالی‌سازی چیست و چه مضامینی را شامل می‌شود؟
- ۸- انقلاب اسلامی در هنر دوره معاصر چه تأثیری گذاشت؟
- ۹- کدام یک از مکاتب زیر در دوره معاصر به وجود آمده است؟
  - (الف) مکتب سقاخانه‌ای
  - (ب) مکتب گل
  - (ج) مکتب هرات
  - (د) مکتب اصفهان
- ۱۰- با توجه به تصویر گزینه مناسب را برای تکمیل جای خالی در جمله زیر انتخاب کنید.

این بنا تصویر ..... می‌باشد.

- (الف) آرامگاه کوروش
- (ب) آرامگاه بایزید بسطامی
- (ج) آرامگاه بوعلی سینا
- (د) آرامگاه خیام

کلام آخر: هنر ایران با گذر از دوره‌های متفاوت و به وجود آمدن سطح آگاهی می‌رود تا به هویتی مستقل و حفظ ارزش‌های خود نقش مؤثری در جهان ایفا نماید و شما هنرجویان عزیز پرچمدار این تحول خواهید بود. پس ضرورت دارد تا با آگاهی، شناخت و توانایی خود به حفظ ارزش‌ها و میراث کهن ایرانی بکوشید و با در نظر گرفتن ارزش‌های دینی و اعتقاد به آن در مسیر هنری الهی – انسانی گام برداشته و مایه افتخار خود، خانواده، سرزمین و جهانیان گردید.

جدول تاریخ تطبیقی

هزاره هشتم پ.م ۷۰۰۰-۸۰۰۰ پ.م	
هزاره هفتم پ.م ۶۰۰۰-۷۰۰۰ پ.م	
هزاره ششم پ.م ۵۰۰۰-۶۰۰۰ پ.م	
هزاره پنجم پ.م ۴۰۰۰-۵۰۰۰ پ.م	
هزاره چهارم پ.م ۳۰۰۰-۴۰۰۰ پ.م	
هزاره سوم پ.م ۲۰۰۰-۳۰۰۰ پ.م	
هزاره دوم پ.م ۱۰۰۰-۲۰۰۰ پ.م	
هزاره اول پ.م ۰-۱۰۰۰ پ.م	سده دهم پ.م ۹۰۰-۱۰۰۰ پ.م
	سده نهم پ.م ۸۰۰-۹۰۰ پ.م
	سده هشتم پ.م ۷۰۰-۸۰۰ پ.م
	سده هفتم پ.م ۶۰۰-۷۰۰ پ.م
	سده ششم پ.م ۵۰۰-۶۰۰ پ.م
	سده پنجم پ.م ۴۰۰-۵۰۰ پ.م
	سده چهارم پ.م ۳۰۰-۴۰۰ پ.م
	سده سوم پ.م ۲۰۰-۳۰۰ پ.م
	سده دوم پ.م ۱۰۰-۲۰۰ پ.م
	سده اول پ.م ۰-۱۰۰ پ.م

سده اول میلادی ۱۰۰- م	
سده دوم میلادی ۲۰۰-۱۰۰ م	
سده سوم میلادی ۳۰۰-۲۰۰ م	
سده چهارم میلادی ۴۰۰-۳۰۰ م	
سده پنجم میلادی ۵۰۰-۴۰۰ م	
سده ششم میلادی ۶۰۰-۵۰۰ م	
سده هفتم میلادی ۷۰۰-۶۰۰ م	سده اول هجری ۱۰۰- (۶۲۱ م)
سده هشتم میلادی ۸۰۰-۷۰۰ م	سده دوم هجری ۲۰۰-۱۰۰
سده نهم میلادی ۹۰۰-۸۰۰ م	سده سوم هجری ۳۰۰-۲۰۰
سده دهم میلادی ۱۰۰۰-۹۰۰ م	سده چهارم هجری ۴۰۰-۳۰۰
سده یازدهم میلادی ۱۱۰۰-۱۰۰۰ م	سده پنجم هجری ۵۰۰-۴۰۰
سده دوازدهم میلادی ۱۲۰۰-۱۱۰۰ م	سده ششم هجری ۶۰۰-۵۰۰
سده سیزدهم میلادی ۱۳۰۰-۱۲۰۰ م	سده هفتم هجری ۷۰۰-۶۰۰
سده چهاردهم میلادی ۱۴۰۰-۱۳۰۰ م	سده هشتم هجری ۸۰۰-۷۰۰
سده پانزدهم میلادی ۱۵۰۰-۱۴۰۰ م	سده نهم هجری ۹۰۰-۸۰۰
سده شانزدهم میلادی ۱۶۰۰-۱۵۰۰ م	سده دهم هجری ۱۰۰۰-۹۰۰
سده هفدهم میلادی ۱۷۰۰-۱۶۰۰ م	سده یازدهم هجری ۱۱۰۰-۱۰۰۰
سده هجدهم میلادی ۱۸۰۰-۱۷۰۰ م	سده دوازدهم هجری ۱۲۰۰-۱۱۰۰
سده نوزدهم میلادی ۱۹۰۰-۱۸۰۰ م	سده سیزدهم هجری ۱۳۰۰-۱۲۰۰
سده بیستم میلادی ۲۰۰۰-۱۹۰۰ م	سده چهاردهم هجری ۱۴۰۰-۱۳۰۰

دوره‌ها و سلسله‌ها

دوران پیش تاریخی	
حدود ۱/۰۰۰/۰۰۰ تا ۸۰۰/۰۰۰ سال (در ناحیه کشف رود)	سکونت در فلات ایران
حدود ۱۰/۰۰۰ – ۵۰/۰۰۰ پ.م	دوره پارینه سنگی
حدود ۸۰۰۰ – ۱۰/۰۰۰ پ.م	میان سنگی
حدود ۶۰۰۰ – ۸۰۰۰ پ.م	نوسنگی
حدود ۴۰۰۰ – ۶۰۰۰ پ.م	دوره سفال تپه‌های باستانی قدیم
حدود ۳۹۰۰ – ۴۲۰۰ پ.م	کالکولتیک قدیم (دوره شهرنشینی)
حدود ۲۹۰۰ – ۳۴۰۰ پ.م	کالکولتیک جدید (گسترش کشاورزی) ایلام قدیم
حدود اواخر هزاره سوم و هزاره دوم پ.م	عصر مفرغ ایلام میانه و نو
حدود ۶۰۰ – ۱۲۰۰ پ.م	عصر آهن – دوره مهاجرت
دوران تاریخی	
حدود ۷۲۸ – ۵۵۰ پ.م	مادها
۳۳۱ – ۵۵۰ پ.م	هخامنشیان
۱۷۵ – ۳۳۱ پ.م	سلوکی
۲۲۴ م – ۲۳۸ پ.م	اشکانیان
۲۲۴ – ۶۵۱ م	ساسانیان
۶۵۱ – ۶۲۱ م ظهور اسلام و تاریخ هجرت	(فتح ایران)
۸۲۰ م (۲۰۵ هـ) – ۶۵۱ (۳۰ هجری)	دوره صدر اسلام در ایران
۸۷۲ – ۸۲۰ م / ۲۵۹ – ۲۰۵ هـ	طاهریان
۸۷۲ – ۹۰۳ م / ۲۵۹ – ۲۹۱ هـ	صفاریان
۹۹۹ – ۹۰۰ م / ۳۸۹ – ۲۸۸ هـ	سامانیان
۴۳۴ – ۳۱۶ هـ	آل زیار

آل بویه یا دیلمیان	۳۳۰-۴۴۷ هـ
غزنویان	۳۵۱-۳۸۲ هـ
سلجوقیان	۴۲۹-۵۹۰ هـ
خوارزمشاهیان	۵۶۸ هـ
اتابکان فارس لرستان آذربایجان	۵۴۳-۷۴۰ هـ
	۵۴۳-۷۴۰ هـ
	۵۳۱-۶۲۲ هـ
ایلخانان مغول	۱۲۵۶-۱۳۳۵ م / ۶۵۴-۷۳۶ هـ
مظفریان	۱۳۱۴-۹۳ م / ۷۱۳-۷۹۵ هـ
جلایریان	۱۴۱۱-۱۳۳۶ م / ۷۳۶-۸۱۴ هـ
تیموریان	۱۵۰۶-۱۳۷۰ م / ۷۷۲-۹۱۲ هـ
قراقویونلو (گوسفندان سیاه)	۱۴۶۹-۱۳۷۸ م / ۷۸۰-۸۷۴ هـ
آق قویونلو (گوسفندان سفید)	۱۵۰۲-۱۳۷۸ م / ۷۸۰-۹۰۸ هـ
سلسله شیبانی (ازبک)	۱۵۱۰-۱۵۰۷ م / ۹۱۳-۹۱۶ هـ
صفویه	۱۷۲۲-۱۵۰۱ م / ۹۰۷-۱۱۳۵ هـ
آشرف افغان	۱۷۳۰-۱۷۲۲ م / ۱۱۳۵-۱۱۴۲ هـ
افشاریه	۱۷۴۸-۱۷۳۶ م / ۱۱۴۸-۱۱۶۰ هـ
زندیه	۱۷۵۰-۷۹ م / ۱۱۶۳-۱۱۹۳ هـ
قاجاریه	۱۹۳۵-۱۷۹۶ م / ۱۳۰۲-۱۲۱۰ هـ
پهلوی	۱۹۷۸-۱۹۲۵ م / ۱۳۵۷-۱۳۰۴ ش
جمهوری اسلامی	۱۹۷۸ م / ۱۳۵۷ ش

فهرست منابع و مآخذ

- ۱- خلاصه تاریخ هنر- پرویز مرزبان- تهران- ص ۳۰ و ۲۶- انتشارات علمی و فرهنگی- ۱۳۷۳.
- ۲- تاریخ هنر ایران و جهان- فرهاد گشایش، بهرام نفری- تهران- انتشارات عفاف- ص ۲۰۱ و ۲۰۳- ۱۳۷۸.
- ۳- هنر ایران باستان- ادیت پرادا- ترجمه یوسف مجیدزاده- تهران- انتشارات دانشگاه تهران- ۱۳۷۶.
- ۴- صد وسی سال حفاری شوش- کامیار عبدی- نشریه میراث فرهنگی، شماره ۱۲-۱۳۷۳.
- ۵- معماری ایران- آرتور اپهام پوپ- ترجمه غلامحسین صدری افشار- ارومیه- ص ۱۸-۱۶- انتشارات انزلی- ۱۳۶۶.
- ۶- دائرة المعارف هنر- روئین پاکباز- ص ۷۶۲- تهران- فرهنگ معاصر- ۱۳۷۹.
- ۷- اطلس تاریخ ایران- جمعی از مؤلفان- سازمان نقشه برداری کشور- ص ۲۳-۱۶- ۱۳۷۸.
- ۸- سی و دو هزار سال تاریخ هنر- فردریک هارت- نشر پیکان- ۱۳۸۲.
- ۹- تاریخ ماد- ا.م. دیاکونوف- ترجمه کریم کشاورز- ۱۳۴۰.
- ۱۰- تاریخ ایلام- پیرامیه- ترجمه شیرین بیانی- انتشارات دانشگاه تهران- ۱۳۴۹.
- ۱۱- دنیای گمشده ایلام- والتر هینتس- ترجمه ف. فیروزنیا- انتشارات علمی فرهنگی.
- ۱۲- ایران در سپیده دم تاریخ- جرج کامرون- ترجمه حسن انوشه- انتشارات علمی فرهنگی- ۱۳۶۵.
- ۱۳- ایران از آغاز تا اسلام- رمان گیرشمن- ترجمه محمد معین- انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب- ۱۳۴۹.
- ۱۴- ایران پیش از تاریخ- رمان گیرشمن- ترجمه دکتر محمد معین- دانشگاه آزاد ایران.
- ۱۵- هنر ایران- آندره گدار- ترجمه بهروز حبیبی- انتشارات دانشگاه شهید بهشتی- ۱۳۷۷.

- ۱۶- فهرست بناهای تاریخی و اماکن باستانی ایران - نصرالله مشکاتی - وزارت فرهنگ و هنر - ۱۳۴۹.
- ۱۷- پارسه و تخت جمشید - علی سامی - اداره کل فرهنگ و هنر فارس - ۱۳۴۸.
- ۱۸- هنر ایران در گذشته و آینده - پروفیسور پوپ - ترجمه و تنظیم عیسی صدیق - مدرسه عالی خدمات جهانگردی و اطلاعات - ۱۳۵۵.
- ۱۹- اشکانیان (پارتیان) - مالکوم کالج - ترجمه مسعود رجب‌نیا - تهران - هیرمند - ۱۳۸۳.
- ۲۰- هفت هزار سال هنر فلزکاری در ایران - محمد تقی احسانی - شرکت انتشارات علمی و فرهنگی - ۱۳۶۸.
- ۲۱- فرهنگ‌های هنری ایران - رومان گیرشمن - ترجمه یعقوب آژند - تهران - نشر موسی - چ اول - ۱۳۷۶.
- ۲۲- مداومت در اصول موسیقی ایران (نفوذ علمی و عملی موسیقی ایران در کشورهای دیگر) - مهدی فروغ - انتشارات اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر - ۱۳۵۴.
- ۲۳- صنایع دستی کهن ایران - هانس ای. وولف - ترجمه سیروس ابراهیم‌زاده - تهران - ۱۳۷۲.
- ۲۴- طرح‌ها و نقوش لباس‌ها و بافت‌های ساسانی - محمدرضا ریاضی - تهران - انتشارات گنجینه هنر - ۱۳۸۲.
- ۲۵- هنر ایران - ماد و هخامنشی - رومان گیرشمن - ترجمه عیسی بهنام - انتشارات علمی و فرهنگی - ۱۳۷۱.
- ۲۶- هنر ایران - پارت و ساسانی - رومان گیرشمن - ترجمه بهرام فره‌وشی - انتشارات علمی و فرهنگی - ۱۳۷۱.
- ۲۷- سیری در هنر ایران - آرتورا بهام پوپ - گروه مترجمان - انتشارات علمی و فرهنگی - ۱۳۸۷.
- ۲۸- افشار مهاجر - کامران - هنرمند ایرانی و مدرنیسم - دانشگاه هنر - ۱۳۸۴.
- ۲۹- باستان‌شناسی و هنر دوران تاریخی (ماد، هخامنشی، اشکانی، ساسانی) علی اکبر سرفراز، بهمن فیروزمندی - تهران - مارلیک - چاپ چهارم - ۱۳۸۸.
- ۳۰- آریائی‌ان، مردم کاشی، امرد، پارس و دیگر ایرانیان - جهان‌شاه درخشانی - تهران - وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات بنیاد فرهنگ کاشان - چ اول - ۱۳۸۲.
- ۳۱- سفال ایرانی - محمد یوسف کیانی - تهران - انتشارات مخصوص نخست وزیری - تهران - ۱۳۵۷.
- ۳۲- نقاشی ایرانی از کهن‌ترین روزگار تا دوران صفویان - اکبر تجویدی - اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر - ۱۳۵۲.

۳۳- خاستگاه اجتماعی هنرها- آرنولد هاووزر- هربرت رید و دیگران- تهران- فرهنگسرای
نیاوران- ۱۳۵۷.

۳۴- ماد و هخامنشی- شاپور شهبازی- تهران، دانشگاه آزاد ایران.

۳۵- نقاشی در قهوه‌خانه- گردآورنده: حسین میر مصطفی- چاپ سیمای کوثر- تهران-
۱۳۸۷.

۳۶- هفت رخ فرخ- فرزین رضاییان- شرکت طلوع ابتکارات تصویری.

۳۷- Curtis, John, 2000, Ancient Persia, British Museum, Press Amirsadeghi,

Hossein, . . . 2009, different Sames, Trans Globe.

